Spotkanie
z Henrykiem Czyżem

W 2023 r. mija 100-lecie urodzin wielkiego polskiego dyrygenta

*

Henryk Czyż, fot. Archiwum Filharmonii im. Karola Szymanowskiego w Krakowie

Marek Drewnowski *(Polska)*

Jeden, jedyny raz spotkałem Henryka Czyża w Filharmonii Narodowej po koncercie, który dałem z okazji zjazdu i jubileuszu ZAIKS-u. Grałem wtedy IV Symfonię Szymanowskiego z Polską Orkiestrą Radiową pod dyrekcja Wojciecha Michniewskiego. Spotkałem Czyża po koncercie, w restauracji Filharmonii, w towarzystwie Witolda Lutosławskego. Miałem z Witoldem

Lutosławskim chwilę rozmowy na temat płyty dla Deutsche Gramophone, której zresztą nie nagrałem i wtedy poznałem Henryka Czyża.

Nie wyglądał nadzwyczajnie; chudy, żółty na twarzy, rozczarował mnie swoim wyglądem, na estradzie w telewizji wyglądał zawsze świetnie. Nie rozmawiałem z nim, wydawał się zajęty swoimi myślami, jak gdyby przygnębiony. Zresztą, w tym momencie miałem interes do Lutosławskiego, a raczej chęć wyjaśnienia paru rzeczy, więc byłem skoncentrowany na rozmowie i nie próbowałem zagadywać Czyża. Obok siedział Konrad Drzewiecki i próbował zwrócić na siebie moją uwagę.

Był to jedyny mój kontakt z Czyżem; nie było już później okazji. Dowiedziałem się, że już wtedy walczył z chorobą. Natomiast znalem Czyża z książek, koncertów, nagrań i telewizji.

Książki były ciekawostką. W tych czasach muzycy byli jednokierunkowi; jak fortepian, to fortepian; jak dyrygentura, to tylko dyrygentura. Czasy wszechstronnych muzyków jeszcze nie nadeszły. A Czyż dyrygował, pisał książki, komponował i nagrywał programy telewizyjne.

Więc dyrygent piszący, w dodatku showmen, wydawał się wtedy dziwakiem z pretensjami. I mimo, że nie byłem zafascynowany Jego pisarstwem, za czasów studenckich kupowałem książki,

oglądałem wyjątkowe jak na ówczesne, polskie czasy programy telewizyjne, które były replikami programów Leonarda Bernsteina i bywałem na koncertach, szukając w nich recepty na sukces.

Na koncercie w Krakowie dyrygował Mszą Rossiniego. Prowadził Orkiestrę Filharmonii Krakowskiej z dużym blaskiem, wysoko i wyraźnie unosząc ręce. Dyrygował z pewną dezynwolturą, temperamentem i dużym, można powiedzieć przesadnym, jak mi się wtedy zdawało, efektem. Ale robiło to duże wrażenie, do tego stopnia, że znany krytyk, już nie żyjący, Marian Wallek Walewski chodził w czasie przerwy po Filharmonii głośno krzycząc: „Jestem pewny, że Rossini pisał Mszę dla Czyża".

Prowadził też koncerty z muzyką współczesną, bardzo często Pendereckiego. Tak często, że Andrzej Markowski, też doskonały dyrygent, puścił plotkę, że kompozycja Pendereckiego – „Oratorium", była zatytułowana: „Wisi na Czyżu"

Czas upływa z nieubłaganą determinacją, o Henryku Czyżu mówi się tylko przez pryzmat Jego śmierci, czy to jest los nas wszystkich? Człowiek, dopóki istnieje, szuka uniwersalnych wartości, pracuje, dochodzi do apogeum swoich możliwości, aby później odejść w niebyt, i wszystkie cele w które wierzył również.

Czy za sto lat ktokolwiek zauważy, że to co robił Henryk Czyż,

miało swoją logikę?

Nie jestem pewny! Chyba, że zaistnieje jakakolwiek kultura uniwersalna, której filozofia będzie miała za cel pamięć o wybitnych jednostkach.

A na to się nie zanosi…

---

*

Henryk Czyż, znakomity dyrygent, pedagog i kompozytor urodził się w 1923 roku w Grudziądzu, studiował kompozycję, dyrygenturę, prawo i filozofię. Od 1957 roku był blisko związany z Łodzią. Wtedy objął stanowisko kierownika artystycznego i pierwszego dyrygenta Filharmonii Łódzkiej. Pozostawał na nim do 1960 roku. Następnie został dyrektorem Teatru Wielkiego w Warszawie oraz kierownikiem artystycznym i pierwszym dyrygentem Filharmonii Krakowskiej. W 1972 r. wrócił do Łodzi i do 1980 roku dzielił funkcje dyrektorskie i kierownicze ze Zdzisławem Szostakiem. Czas ich pracy w Filharmonii Łódzkiej, należy do okresów największej świetności tej placówki.

Henryk Czyż miał na swoim koncie wiele wybitnych interpretacji muzyki współczesnej. Był autorem dziesięciu książek popularyzujących problematykę muzyczną i kompozytorem muzyki do kilku filmów. Za cykl gawęd telewizyjnych przygotowywanych z Orkiestrą Filharmonii Łódzkiej „Nie taki diabeł straszny", otrzymał nagrodę krytyków „Złoty Ekran". Programowi temu poświęcił jedną z dziesięciu napisanych przez siebie książek o tematyce muzycznej. Zdobył też wiele prestiżowych nagród w Polsce i na całym świecie. Współpracował blisko z Krzysztofem Pendereckim, przygotowując prawykonania jego słynnych dzieł. Henryk Czyż koncertował w kraju, w Europie i obu Amerykach z najlepszymi orkiestrami świata. Był laureatem międzynarodowych nagród za dokonane nagrania. Od początku lat 60-tych zajmował się również pedagogiką, a w gronie jego uczniów są m.in.: Antoni Wit i Jose Florencio Junior.

Bogaty jest też jego dorobek kompozytorki (np. opery: „Białowłosa" i „Kynolog w rozterce"). Pisał również muzykę do filmów fabularnych i dokumentalnych.

Zmarł 16 stycznia 2003 roku.

Zobacz też:

> Rytm serca i jasność umysłu